

УДК 327.39

DOI: 10.35432/tisb292023289712

ВПРОВАДЖЕННЯ СИСТЕМИ ПОСЛУГ ПАЛІАТИВНОЇ ДОПОМОГИ В УКРАЇНІ: ДЕРЖАВНО-УПРАВЛІНСЬКИЙ АСПЕКТ

Пальчинська Маргарита Євгенівна

здобувач

Інститут публічної служби та управління

Національний університет «Одеська політехніка»

<https://orcid.org/0009-0007-7524-6514>

Паліативна допомога в Україні - це сфера, що розвивається і поступово привертає все більше уваги та ресурсів. Паліативна допомога - це підхід до лікування, який фокусується на полегшенні болю, симптомів та стресу, пов'язаних з важкими захворюваннями, з метою покращення якості життя пацієнтів та їхніх родин. Концепція паліативної допомоги є відносно новою в Україні, і досі бракує розуміння та обізнаності щодо її важливості та переваг. Однак за останні роки відбулися деякі позитивні зрушення.

Оскільки Україна тільки стає на цей цивілізаційний шлях, варто врахувати напрацьовані європейською спільнотою принципи та правові конструкції, які можна застосувати з урахуванням національних особливостей у вітчизняне правове поле.

Вихідним принципом, який є головним та проходить червоною стрічкою через усі відповідні документи Ради Європи, є принцип особистої автономії та самовизначення паліативного хворого. Як визначено у ключовому документі з цього питання – Резолюції ПАРЄ № 1649 (2009 р.) «Паліативна допомога: модель інноваційної медичної та соціальної політики», система паліативної допомоги повинна забезпечувати можливості для самовизначення людині, яка має серйозне захворювання, страждає від перманентного болю або перебуває у стані відчаю. Це означає, що автономія є обов'язковою вимогою для визначення суб'єктивної формули здоров'я та включає свободу самостійно вирішувати, як справлятися з хворобою і смертю [1].

У Рекомендації 1418 (1999 р.) щодо захисту прав людини і гідності невиліковно хворих і помираючих серед найсуттєвіших загроз, які існують на сучасному етапі, для дотримання прав паліативних хворих названо «штучне продовження процесу вмирання або використання непропорційних заходів медичного характеру без згоди пацієнта» [2].

У зв'язку з цим, ПАРЄ закликає уряди держав-членів встановити етичні правила поведінки з особами, які наближаються до кінця життя, та на цій основі визначити медичні та юридичні керівні принципи та норми національного законодавства у цій сфері.

Підхід, що ґрунтується на правах людини, спрямований на те, щоб права людини керували відносинами між особами, які наділені правами (окремі особи та групи, які мають певні права), та зобов'язаними особами (особи, які зобов'язані забезпечувати здійснення цих прав, наприклад держава). Також підхід, що ґрунтується на правах людини, працює в напрямі зміцнення потенціалу осіб, які наділені правом, для того, щоб вони могли пред'являти вимоги носіям обов'язків щодо їхнього забезпечення, як це визначено в міжнародних стандартах у сфері прав людини [3].

Питання розвитку хоспісної та паліативної допомоги в Україні привертають до себе все більше уваги останнім часом. У 2010 р. було створено Всеукраїнську громадську організацію «Українська ліга сприяння розвитку паліативної та хоспісної допомоги». У 2011 р. паліативну допомогу було включено як окремий вид медичної допомоги шляхом внесення

змін до Закону України «Основи законодавства України про охорону здоров'я», а саме - з'явилася стаття 35-4 «Паліативна допомога», в якій зазначено: «На останніх стадіях перебігу невиліковних захворювань пацієнтам надається паліативна допомога, яка включає комплекс заходів, спрямованих на полегшення фізичних та емоційних страждань пацієнтів, а також надання психосоціальної і моральної підтримки членам їх сімей». З 2015 р. започатковано видання міжнародного науково-практичного журналу «Реабілітація та паліативна медицина» □3□.

Деякі з ключових послуг, що надаються командами паліативної допомоги, включають:

1) Зняття болю та симптомів: Бригади паліативної допомоги працюють над полегшенням таких симптомів, як біль, нудота і задишка, і допомагають пацієнтам підтримувати якість життя. 2) Емоційна підтримка: Бригади паліативної допомоги надають емоційну підтримку пацієнтам та їхнім сім'ям, допомагаючи їм впоратися з труднощами, пов'язаними з важкою хворобою. 3) Духовна підтримка: Бригади паліативної допомоги надають духовну підтримку пацієнтам та їхнім сім'ям, поважаючи їхні вірування і традиції. 4) Координація допомоги: Бригади паліативної допомоги тісно співпрацюють з лікарем первинної медичної допомоги та спеціалістами, щоб забезпечити скоординованість і комплексність догляду. 5) Догляд наприкінці життя: Бригади паліативної допомоги надають підтримку пацієнтам та їхнім сім'ям наприкінці життя, допомагаючи їм справлятися з симптомами та надаючи емоційну і духовну підтримку.

У 2012 році український уряд прийняв Загальнодержавну програму розвитку паліативної допомоги, метою якої є забезпечення доступу до послуг паліативної допомоги для всіх громадян України. Програма ставить перед собою низку завдань, серед яких створення національної системи паліативної допомоги, розробка освітніх програм для медичних працівників, створення хоспісів та паліативних відділень у лікарнях.

Однак, все ще існують значні проблеми з наданням паліативної допомоги в Україні. До них відносяться нестача кваліфікованих медичних працівників, недостатнє фінансування та ресурсів, а також обмежене розуміння паліативної допомоги серед широкої громадськості. Доступ до паліативної допомоги в Україні залишається обмеженим, особливо в сільській місцевості. Український уряд зробив деякі кроки для вирішення цієї проблеми, наприклад, запровадив спеціалізовану навчальну програму для медичних працівників у сфері паліативної допомоги.

У 2019 році Міністерство охорони здоров'я прийняло Національну стратегію паліативної допомоги, яка спрямована на підвищення доступності та якості паліативної допомоги по всій країні. Стратегія включає плани підготовки більшої кількості медичних працівників у сфері паліативної допомоги, покращення доступу до ліків та обладнання, а також підвищення обізнаності громадськості про важливість паліативної допомоги. Стратегія має на меті забезпечити доступ до паліативної допомоги всім пацієнтам, які її потребують, до 2025 року. Однак реалізація стратегії відбувається повільно через різні фактори, такі як обмежене фінансування, нестача кваліфікованих фахівців з паліативної допомоги та недостатня обізнаність про переваги паліативної допомоги серед пацієнтів та медичних працівників.

Над покращенням паліативної допомоги в Україні працює низка організацій, зокрема Українська асоціація паліативної та хоспісної допомоги, Міжнародний фонд «Відродження» та Європейська асоціація паліативної допомоги. Ці організації працюють над підвищенням обізнаності та розуміння паліативної допомоги, забезпечують навчання та підтримку медичних працівників, а також виступають за покращення фінансування та ресурсів для надання паліативної допомоги. Фонд Ріната Ахметова започаткував кілька ініціатив, спрямованих на надання паліативної допомоги людям, які її потребують.

Загалом, якість паліативної допомоги в Україні варіюється залежно від регіону та конкретного медичного закладу. Пацієнти та їхні сім'ї часто стикаються зі значними

перешкодами у доступі до високоякісної допомоги, включаючи брак ресурсів, неадекватну інфраструктуру та соціальну стигму, пов'язану з доглядом за хворими наприкінці життя.

Таким чином, хоча паліативна допомога в Україні все ще перебуває на ранніх стадіях розвитку, за останні роки відбулися деякі позитивні зрушення. Український уряд визнав важливість паліативної допомоги і прийняв національну програму з її розвитку, а громадські організації та благодійні фонди також роблять свій внесок у її розвиток. Однак, ще багато роботи потрібно зробити, щоб забезпечити доступ всіх українців до якісних послуг паліативної допомоги.

Впровадження системи паліативної допомоги в Україні потребує скоординованих зусиль з боку органів державного управління. Нижче наведені деякі з ключових аспектів, які необхідно розглянути з точки зору державного управління:

1. Розробка політики та регулювання: Українському уряду необхідно розробити політику і нормативно-правові акти, які підтримують розвиток послуг паліативної допомоги. Це включає в себе розподіл фінансування, встановлення стандартів надання допомоги та розробку керівних принципів для медичних працівників.

2. Планування та координація послуг: Держава повинна координувати планування і надання послуг паліативної допомоги на різних рівнях медичних закладів. Це включає створення хоспісів, відділень паліативної допомоги в лікарнях і служб догляду вдома.

3. Розвиток кадрового потенціалу: Органи державного управління повинні забезпечити наявність достатньої кількості кваліфікованих медичних працівників, які мають досвід у сфері паліативної допомоги. Медичні працівники повинні проходити навчання та тренінги з паліативної допомоги, включаючи знеболення, контроль симптомів та комунікативні навички. Цього можна досягти шляхом розробки навчальних програм і надання можливостей для безперервної освіти.

4. Інтеграція в систему охорони здоров'я: Послуги паліативної допомоги повинні бути інтегровані в існуючу систему охорони здоров'я, щоб забезпечити пацієнтам доступ до допомоги протягом усього перебігу хвороби. Це передбачає співпрацю між лікарями первинної медичної допомоги, спеціалістами та командами хоспісів і паліативної допомоги.

5. Забезпечення якості: Держава повинна забезпечити надання послуг паліативної допомоги відповідно до встановлених стандартів і керівних принципів. Держава повинна здійснювати моніторинг та оцінку надання послуг паліативної допомоги, щоб переконатися, що вони відповідають потребам пацієнтів та їхніх родин. Це включає збір даних про результати лікування пацієнтів, використання медичної допомоги та витрати.

6. Інформування та освіта громадськості: Органам державного управління необхідно підвищувати обізнаність громадськості про паліативну допомогу та її переваги. Це передбачає розробку освітніх програм для пацієнтів, членів їхніх сімей та медичних працівників, а також проведення інформаційних кампаній.

Таким чином, впровадження системи паліативної допомоги в Україні потребує скоординованих зусиль з боку органів державного управління, включаючи розробку політики та нормативних актів, планування та координацію послуг, розвиток персоналу, забезпечення якості, а також інформування та освіту населення. Загалом, впровадження системи паліативної допомоги в Україні потребує комплексного підходу, що передбачає залучення органів державного управління, медичних працівників та інших зацікавлених сторін. Спільними зусиллями можна покращити якість життя пацієнтів з невиліковними захворюваннями та їхніх родин.

Список літератури

1. Паліативне лікування: зразок інноваційного підходу до охорони здоров'я та соціальної політики : Резолюція Парламентської Асамблеї Ради Європи від 28.01.2009 г. № 1649 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.coe.int/T/r/Parliamentary_Assembly/%5BRussian_documents%5D/%5B2009%5D/%5bJan2009%5d/Res1649_rus.asp

2. Protection of the human rights and dignity of the terminally ill and the dying. Recommendation. Doc: 1418 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://assembly.coe.int/ASP/Doc/XrefATDetailsE.asp?FileID=16722>

3. Савка Г.В. Права людини у сфері паліативної допомоги. МЕДСЕСТРИНСТВО. 2020. № 1. С. 15 – 18.